

Dağılmış Dünya ve Sanatın Kimi Tanımları

N.Müge SELÇUK¹

Özet

Bilim sayesinde, ilk insan ve onun dünyaya bıraktığı izler her yeni gün daha çok gün yüzüne çıkıyor. Mağara resimlerinden başlamakla birlikte; tapınaklar, anıtsal mezarlar, saraylar, bu yapıların süsleme ve dekorları gibi üretimler bize ait oldukları dönemle ilgili bilgi akışı sağlamaktadır. Bu üretimlerin fayda tarafı bir yana, hala ilk sanat pratikleri olduğu düşüncesi geçerliliği korumaktadır. Ancak sanatçının, özellikle 16. Yüzyıldan beri süregelen, kopuş ve sorgulama tavrı bugünün sanatını oluşturan en temel yapıtaşdır. Günümüz sanatının pek çok bileşeni vardır. Bunun yanında sanat tanımının ve bu tanımı kapsayan tanımların sınırlarının tıpkı bugüne ait diğer pek çok kavramda (cinsiyet, sınır...) olduğu gibi muğlaklaştığı görülmektedir. Sanat kavramının, güzelin ve kabul edilmiş hakikatlerin üstüne çıkmasının yanında, sanat dalları disiplinler ötesine genişledi. Sanat tanımlamasının karşılık bulduğu tanımlar çoktan aşıldı ve melezleşti. Fakat yine de çağdaş sanat okuyucusu, bugünün disiplinler ötesi sanatından bir çıkış yolu amacıyla belli indirgemeler ve tanımlamalara ihtiyaç duymaktadır. Bu çalışmanın konusu, bugünün sanat tanımının alt başlığı olarak kullanılan kimi temel (modern, güncel, çağdaş) terimlerin karşılığını ortaya koymayı içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, modern, çağdaş, güncel.

Scattered World and Some Definitions of Art

Abstract

Through science, the primitive man and the traces they left in the World are coming to light more and more every day. Starting with the cave paintings; temples, mausoleums, palaces, the trimmings and decoration of these structures provide a flow of information regarding the era to which they belong. Aside from the benefit aspect of these productions, the notion of these being the first art applications still remains valid. However, especially the detachment and inquiry style of the artist which has been continuing since the 16th century, is the most important building block of today's art. Today's art has many components. Like in many concepts (gender, boundaries...), it is seen that the boundaries of the definition of art and the definitions that comprise of this definition are ambiguated. In addition to concept of art rising above the appealing and recognized facts, the fields of art expanded beyond the disciplines. The definitions in which the definition of art correspond to have long been exceeded and hybridized. However, the modern art reader still requires specific reductions and definitions in order to find a way out of today's interdisciplinary art. The subject of this study comprises of presenting the corresponding meaning of some of the main terms (modern, current, contemporary) which are used as the subtitle of today's definition of art.

Key Words: Modernism, modern, contemporary, current.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, mugeselcuk80@gmail.com

GİRİŞ

Dünyanın görüntüsü ilk insandan bugüne sürekli değişiyor ki bu değişim bugünün hızında hiç olmamıştı. Değişim demişken geçmişe yönelik bir okuma yapmak bugünü anlamlandırmayı ve anlamayı mümkün kılacaktır. Geriye bakışta bir sınırlama yapmak elbette ki şart. O yüzden bu çalışmanın çerçevesini 17. Yüzyılda yaşanan kopuşlar ve sonrasında icat edilen kavramların dönüşümü oluşturacaktır.

Kaynaklar; 16. yüzyılın sonlarında, İtalya'daki başlıca ustaların-Michelangelo, Raffaello, Tiziano ya da Leonardo-geçmiş kuşakların yapmak istediklerini çözümleyerek başyapıtlar ürettiklerini gösteriyor. Bu büyük sanatçılar, Mısır, Yunan ve Roma antikitesini ele almış; doğruluk, güzellik, uyum bağlamında geçmişin çok üstüne çıkmışlardı. Sanat yapma ihtiyacının özgün ve değişik olma dürtüsünden doğması bir yana, bu durum genç sanatçıların çoğu üzerinde baskı hissi uyandırmış olmalıdır. Bu baskı ve aşma dürtüsü sonucu ile büyük ustalarının yolundan giden ve onların öğrendiklerini öğrenmek için tüm güçlerini harcayan genç sanatçıların olması şaşırtıcı değildir. Bugün, 21. Yüzyıl sanatçısı için bile, Sistina Şapeli ve benzer freskler yoksunluk hissi yaratabilir.

Resim 1. Vasari tarafından başlanan ve 1579'da Federico Zuccaro-tarafından tamamlanan fresk detay

Ancak, 17. Yüzyılda sözü geçen kimi başyapıtlar yarattığı ilk şok etkisi geçtikten sonra sorgulanmış ve sanatçıların arayışa-deneylere girişmeleri bugünün sanatına açılan süreci başlatmıştır. Rönesans ustalarının ulaştığı noktadan hareketle, süregelen sanatçıların biçim ve içerik arayışında yeni bir bilinç fark edilir.

Bunun yanı sıra, 17. yüzyıl Avrupası özellikle inançların sarsılması olarak ele alınmalıdır. Özellikle bu yüzyıldan başlamak üzere iktidarların sarsıldığı, bilim ve felsefenin gerçeğe ışık tutmaya başladığı görülür. 17. yüzyıl, devamında süregelen çağlardaki yenilikçi hareketlere yön veren bilim insanlarının doğduğu ve felsefenin konuşulduğu çağdır. Dönemde, bilimsel çalışmalar ve devrimler, inançları derinden sarsmış ve gündem oluşturmuş bu sebeple ve toplumdaki değerler sistemi başlı başına eleştirinin odağına oturmuştur.

Sanatta başarılması mümkün olan her şeyin başarılmış olduğu ve geriye hiçbir şey kalmadığı düşüncesi son iki yüzyıldır sanat gündemini meşgul etmesi ile geçmişten kopuşu ve yepyeni akım, fikir ve eğilimleri beraberinde getirmiştir.

Geçmişten kopuş, modernizm, çağdaş-güncel

Joseph Beuys, 'Yirminci Yüzyılın Sonu'(The End of the Twentieth Century) başlığı ile ürettiği dizisinin üçüncü bölümü olan yerleştirmenin, deneme çizimlerini yapmış ancak uygulamasını yapamadan bu dünyadan ayrılmıştır. Yapıt, serinin önceki versiyonlarından edilen çizimlerden yola çıkılarak Tate Modern Müze'ye yerleştirilmiştir.

Resim 2. Joseph Beuys, Yirminci Yüzyılın Sonu, 1983-5, Değişken Boyut, Karışık Teknik, Tate Modern Galeri, Londra.

Beuys, yapıtı bazalt bloklardan tasarlamış ve her bloğun bir köşesine 'eski dünyaya vurduğum yeni dünyanın damgası'² dediği işaretler bırakmıştır. Ayrıca keçe ve kil kullanarak malzemeye bir sefer daha müdahale etmiştir. Beuys, üretiminde eskimiş olan bir yüzyılın içinde yeni yaşam olasılığını metaforlaştırmaktadır.

Beuys, 1983-85 tarihlerinde tasarladığı ve bir kısmını uygulayabildiği yerleştirmesinde bir yüzyılın çoktan kapandığını ve fakat geçmişin içinde, yepyeni olasılıkları haber verdiğini ortaya koymayı amaçlamıştı. Şüphesiz dönemde ve hatta daha öncesinde, neler olduğunun anlaşılması zaman almış olsa da, bitişi sezmiş sanatçılar, sanat tarihçileri, eleştirmenler vs. olmuştu. Kabul edilmiş hakikatlerin paramparça olduğu edildiği yirminci yüzyılda biçimler kadar kavramlar ve tanımlar da değişmiş dönüşmüştü. Bugün kendi bilgisini yeniden sınayan bir tavırla, dağılmış dünyanın sanatının biçimleri ve tanımları yeniden ele alınmaktadır. Değişim çağının sanatını algılamak ve anlamlandırabilmek açısından çatallaşan kavramlar sorununu ele almak ve kavramsal çerçeve çizmek gerekliliği doğmaktadır.

Picasso, eğer bir sanat eseri her zaman bugünde yaşamıyorsa, üzerinde durmaya değmez.[...] Bütün yaptıklarımı, şimdi için yaptım ve hep şimdiki zamanda yaşamalarını istiyorum."³ demişti. Modern dönemin devrimci-avangard sanatçılarından Picasso'nun bu deyişi, onun dahi öngörüsü ile henüz 20. yüzyılın başlarında 'zaman' vurgusu yaptığını gösteriyor.

² <https://www.tate.org.uk/art/artworks/beuys-the-end-of-the-twentieth-century-t05855>

³ Mehmet Yılmaz, Sanatın Günceli Güncelin Sanatı, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2012, s:12

Resim 3. Pablo Picasso, Avignonlu Kadınlar, 1906, Tuval Üzerine Yağlıboya, Modern Sanat Müzesi, New York.

Modernizm, temelde 17. yüzyılda başlayan toplumsal kopuşların, 20. yüzyılda toplumun her alanında keskin bir şekilde belirmesi ve bir reddedişi simgeleyen, zamana yönelik bir tanımlama olarak algılanmalıdır. Sanata dair, daha minimal bir söylemle; geçmişe ilişkin inanç yitimi, tümüyle karmaşık pratikler bütünü olarak modernizm kavramını oluşturmaktadır. Modernizmin bir kavram olması yanısıra şüphesiz bu tavır modernizm tavrıydı ve geçmişin sanatı ile yaşanan çatışmadan doğmuştu.

Modernizm kavramına öncelikle belli bir dönem belirleme zorunluluğu ile yaklaşılmalıdır ve modern tanımı ile ayırır. “Modern sözcüğü, Latince tam şimdi anlamına gelen modo ve ondan türetilen modernus sözcüğünden gelmektedir. Hıristiyanlığın devlet dini olarak benimsenmesiyle birlikte, yeni dönem eski (Roma ve Pagan) dönemden ayırmak için ilk kez 5. yüzyılda kullanılan bu sözcük; içeriği sürekli değişmekle birlikte, gerek antik çağla kendisi arasında bir ilişki kuran dönemlerin, gerekse kendini eski’den yeni’ye bir geçişin sonucu olarak görenlerin bilincini dile getirmiştir.”⁴ Bunun yanı sıra Türk Dil Kurumu’nun tarifine göre modern; yenilikçi, çağcıl, çağdaş ve bugüne özgü karşılığındadır. Ne var ki; bir bilgi eksikliği olarak modern kavramı çoğunlukla 19. yüzyıla birlikte anılmaktadır ve modernizm ile eş düşünülebilmektedir. Ancak modern kavramı ve modern düşüncesi, gelenek ve yeniliğin karşıtlığından doğar, sanatı bir muhalefet alanı olarak mümkün kılar. Aynı zamanda modern, geçmişe yönelik reddediş ve geleceğe yönelik bir vaat içerir.

Modernizm kavramı ise dönemsel bir tanımlamadır ve 20. yüzyılın başlarında görülen geçmişten keskin bir şekilde ayrılan sorgulama, eleştiri, muhalefet gibi sorgulayıcı yöntemler üzerine temellenen, sanatta temsil sorunu ve sanatın ne’liği üzerinden üretimlerin yapıldığı bir reddedişi tanımlar. Bu dönemde görülen Dünya savaşı başta olmak üzere, bilimsel ve teknolojik gelişmeler keskin bir kırılma ile her türlü iktidarın sarsılması, modernizmi dolayısıyla bu döneme ait her türlü ölçüte karşı çıkıldığını gördüğümüz, yepyeni sanatsal biçim ve içerikleri yarattı. Bu noktada gelenek ve yeni çatışmasının modernizm tavrı olduğunu yinelemek gerekir ve bu tavrın özellikle 1970’lere kadar çok net bir biçimde sürdüğü gözlemlenir. 1970’lere gelindiğinde dünya iki büyük savaş yaşamış, bilimsel çalışmalar neredeyse endüstrileşmiş, şehir yaşamı tüm dünyanın gözleri önüne serilmiş, her alanda yepyeni disiplinler doğmuştu. Tüm bu muğlaklık sanat alanında yeni ve bugüne dair dinamik bir bilincin yolunu açmıştı.

⁴ Mehmet Yılmaz, Modernizmden Postmodernizme Sanat, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2006, s:12

Bugün güncel-çağdaş sanat olarak sözü geçen üretimler, 1970'lerde, tıpkı modernizm tavrı gibi geçmişle hesaplaşmadan doğdu. Ancak modernist ve güncel-çağdaş sanat, içerik ve biçime bakışta oldukça net ayrımlar içermektedir.

Mağara resimleri bugün yapılan sanat tanımını üzerinden bakıldığında gündelik olanı anlatması sebebiyle güncel sanat üretimlerinin ilk örnekleri sayılmalıdır. Yaşantının sıradanlığı, gelip geçicilik temel özellik olarak bu yapıtlarda görülen özelliklerdir. Modernist tavır ise geçmişi yıkmak ve geleceğe vaatinden doğmaktadır.

Çağdaş sadece şimdinin karanlığını algılayan, hedefine asla varamayan bir ışığı yakalayan kişi olmakla kalmaz; o aynı zamanda, zamanı bölerek ve araya sokarak, onu dönüştürme ve başka zamanlarla ilişkiye geçirme becerisine sahip kişidir. Tarihi umulmadık bir şekilde okuyabilir; hiçbir surette kendi iradesinden değil, cevap veremediği bir ihtiyaçtan kaynaklanan bir zorunluluk uyarınca onu alıntılatabilir. Sanki şimdinin karanlığı olan bu görünmez ışığın gölgesi geçmişe düşmüş, geçmiş de bu gölgenin dokunuşuyla şimdinin karanlığına cevap verme gücüne kavuşmuştur.⁵

Tanım olarak çağdaş, İngilizce contemporary kelimesinin çevirisi olarak önerilmiştir ve Türkçede aynı zaman diliminde olan, zamandaş anlamında kullanılmaktadır. Güncel kavramına gelince; şimdiki, bugünkü anlamı ile sözlükte yer alır. Sözlükteki karşılıkları oldukça yakın olmasına karşın ülkemizde kullanımında farklılıklarla karşılaşılmaktadır.

İngilizcedeki contemporary art özellikle 1960 dolaylarındaki sanatsal hareketleri tanımlamak için kullanılmaktadır. "Gözlemlediğim kadarıyla, Türkiye'de güncel sanat diye gösterilen işlerin büyük kısmı video, fotoğraf ya da bunların bilgisayar ortamında yeniden üretilmiş çeşitlemelerinden oluşuyor. Bunlarda, resim ve heykel geleneğinde görmeye alıştığımız plastik değerlerden ziyade espri, ilginçlik ve mizah ön planda. Teknolojik araçlarla yaratılmış karikatürler gibi duruyorlar. Bu tip işlerde ileti genellikle mizah yoluyla veriliyor; anlam, ilginç buluşlarla güçlendirilmeye çalışılıyor. Sanatçılar bazen yergi ve eleştiri yapıyorlar, bazen de sadece vay be ilginç dedirtecek, buluşlar sergiliyorlar. Bienaller ya da onların yansımaları olan küratörlü ve kavramlı sergiler öncelikle bu tip işlere ev sahipliği yapıyor bugün."⁶ Bu anlamda, bizdeki tanımlamaların ve tartışmaların ne yazık ki batı çitasının altında kaldığı sonucuna varılıyor. Takipçisi olunan batıdan, bir de hatalı çevriler alınınca içinde bulunulan durum özetlenmiş oluyor.

SONUÇ

Modernizmi oluşturan kırılma ve kopmalar yirminci yüzyılın son çeyreğinde, benzer şekilde tekrar ederek, yeni biçim, içerik, kavram ve tanımları yaratmıştır. 1970'lere denk gelen modern ve çağdaş ayrımının en belirgin yanı artık büyük bir anlatıya sahip olmamanın yanında insanın zamanla kurduğu, tekil ilişkiden doğmasıdır. Bu dönemde diğer pek çok alanda olduğu gibi sınırlar ortadan kalkmış disiplinlerarası etkileşim hız kazanmış ve bu durum sanata yansiyarak her yönüyle yepyeni bir sanat doğmuştur. Ancak kabul edilmiş hakikatleri reddeden bugünün sanat üretimlerini anlamak için sanat tanımlarını keskin çizgilerle ayırmak, yapıtı çözümlenmek de hiçbir fayda sağlamıyor. Bunun ötesine geçerek yapıtın hakikati anlaşılacak istiyor. 'Bu hayat nereye yöneliktir? Sanatçının ruhu, bir yandan yaratma işiyle uğraşırken da olsa, nereye doğru yürür? Neyin

⁵ <http://www.e-skop.com/skopbulten/cagdas-nedir/860>

⁶ YILMAZ, Mehmet. 2006 " Güncel sanat çağdaş sanatın öteki adıdır" Cey Sanat Dergisi, 12: 21-28

haberini vermek ister? İnsan kalbinin derinine ışık göndermek sanatçının ödevi, der Schumann. Ressam, çizgiyle, renkle her şeyin resmini yapabilen insandır, der Tolstoy.⁷

Ernest Fisher; sanat insanı parçalanmış bir durumdan birleşmiş bir bütüne dönüştürebilir,⁸ demektedir. Her türlü mecranın kutsallığının sarsıldığı dünya düzeni içinde, özellikle sanat ve sanat yapıtını tanımlamak için öz, hakikat ve sahicilik gibi temeller üzerine sorgulamalar yapmak gereklidir.

Bugünün sanatı farklı ve tutarsız bir dizi uygulama odağında süreklilik göstermektedir. Sanat bir mecra olarak, kimi zaman politik hesaplaşmalar, kimi zaman gündelik karmaşalar ya da kişisel açmazların bir dizi deneysel pratiğine dönüşmüştür ve kendini yönlendirme kabiliyeti kazanmıştır. Bugünün sanatı için yeni sorular sormak, cevaplardan çok daha önemlidir.

Yine zaman odaklı bir okumadan yola çıkarak, bugünün politik, bilimsel, toplumsal gelişme ve değişimleri, geçmişte olduğu gibi tezahür ederek, günümüz sanatçısı ve sanat alıcısı üzerinde karanlık bir algı yaratıyor. Geçtiğimiz yüzyılın başında net olarak ortaya konan sorular ve cevapları, zamanın ve sözü eden gelişmelerin ışığında kimi zaman anlamsızlaşabiliyor. Zira bu son kertede, soruların cevapları olması fikri karşılığını bu gibi sözü geçen sebeplerle bulamamaktadır. Bu sebeplerle, bugünün sanatına yaklaşımda soru cevap ilişkisi her an ve sürekli sonuçsuzluk yaratmaktadır.

KAYNAKÇA

Batur, E. (Edt.)(2004). Modernizmin Serüveni. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Fisher, Ernest. (2010). Sanatın Gerekliliği (Cevat Çaplan, çev.). Ankara: Payel Yayınları.

Vassily Kandinsky,(2009) Sanatta Zihinsellik Üstüne (Tevfik Turan, çev.). İstanbul: Hayalbaz Yayınları.

Yılmaz, M. (2012). Sanatın Günceli Güncelin Sanatı, Ankara: Ütopya Yayınevi.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1: <https://www.flickr.com/photos/lindadevolder/14850784415>

Erişim tarihi: 28.02.2018

Görsel 2: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/beuys-the-end-of-the-twentieth-century-t05855>

Erişim tarihi: 06.11.2018

Görsel 3: <https://www.moma.org/>

Erişim tarihi: 09.05.2018.

İnternet kaynakları

<http://www.e-skop.com/skopbulten/cagdas-nedir/860>

<https://www.tate.org.uk/art/artworks/beuys-the-end-of-the-twentieth-century-t05855>

Dergi

YILMAZ, Mehmet. 2006 “ Güncel sanat çağdaş sanatın öteki adıdır” Cey Sanat Dergisi, 12: 21-28

⁷ Vassily Kandinsky, Sanatta Zihinsellik Üstüne, Hayalbaz Yayınları, 2009, İstanbul

⁸ Ernest Fisher, Sanatın Gerekliliği, Payel Yayınları, 2010, Ankara.